

Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas atzinums par tematu "Sieviešu ar invaliditāti stāvoklis"

(izpētes atzinums pēc Eiropas Parlamenta pieprasījuma)

(2018/C 367/04)

Ziņotāja: **Gunta ANČA**

Apspriešanās	Eiropas Parlaments, 3.4.2018.
Juridiskais pamats	Līguma par Eiropas Savienības darbību 29. pants
Pilnsapulces lēmums	13.3.2018.
Atbildīgā specializētā nodaļa	Nodarbinātības, sociālo lietu un pilsoniskuma specializētā nodaļa
Pieņemts specializētās nodaļas sanāksmē	6.6.2018.
Pieņemts plenārsesijā	11.7.2018.
Plenārsesija Nr.	536
Balsojuma rezultāts	187/2/0
(par/pret/atturas)	

1. Secinājumi un ieteikumi

1.1. Sievietes un meitenes ar invaliditāti joprojām saskaras ar multiplo un krustenisko diskrimināciju gan dzimuma, gan invaliditātes dēļ. Sievietēm ar invaliditāti nav vienlīdzīgu iespēju tieši tāpat kā citiem piedalīties visās sabiedrības dzīves norisēs. Viņas pārāk bieži ir atstumtas, piemēram, no iekļaujošas izglītības un apmācības, nodarbinātības un iespējām piekļūt nabadzības mazināšanas programmām un pienācīgam mājoklim un piedalīties politiskajā un sabiedriskajā dzīvē, un vairāki tiesību akti liedz viņām iespēju pieņemt lēmumus par savu dzīvi, tostarp saistībā ar savām seksuālajām un reprodūktīvajām tiesībām. Viņas sastopas ar šķēršļiem, kas liedz viņām izmantot savas kā ES pilsoņu tiesības⁽¹⁾.

1.2. Šajā atzinumā ES un tās dalībvalstis tiek aicinātas īstenot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām (UNCRPD)⁽²⁾, ieteikumus, ko ES 2015. gadā saņēma no UNCRPD komitejas un kas attiecas uz sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, un ANO komitejas Vispārīgo piezīmi Nr. 3 par Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 6. pantu.

1.3. Komiteja aicina ES un tās dalībvalstis sievietes un meitenes ar invaliditāti perspektīvu iekļaut gaidāmajā dzimumu līdztiesības stratēģijā, politikas pasākumos un programmās un dzimumu perspektīvu integrēt ES stratēģijās invaliditātes jomā, tostarp nākamajā Eiropas stratēģijā invaliditātes jomā 2020.–2030. gadam un Eiropas sociālo tiesību pilārā⁽³⁾. Arī stratēģijā, kas aizstās stratēģiju "Eiropa 2020" gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei, būtu jāiekļauj sievietes ar invaliditāti perspektīva, jo viņu līdzdalībai ekonomiskajās un sociālajās norisēs ir būtiska nozīme Eiropas vispārējās ekonomiskās un sociālās stratēģijas sekmīgā īstenošanā⁽⁴⁾.

1.4. Gan ES, gan valstu līmenī būtu jāīsteno vajadzīgie pasākumi strukturēta dialoga iedibināšanai, kuram paredzēta īpaša budžeta pozīcija ar pietiekamiem līdzekļiem, kas garantē jēgpilnu konsultēšanos ar cilvēkiem ar invaliditāti, tostarp, ar sievietēm, meitenēm un zēniem ar invaliditāti, un šo cilvēku, proti, viņu pārstāvības organizāciju iesaistīšanu Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanā un uzraudzībā⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ UNCRPD, Vispārīgā piezīme Nr. 3 (CRPD/C/GC/3), 1. lpp.; Eiropas forums cilvēkiem ar invaliditāti *Alternative report to the UNCRPD*, 57. lpp.

⁽²⁾ ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām.

⁽³⁾ UNCRPD, *Concluding observations on the initial report of the EU*, Apvienoto Nāciju Organizācija (6. pants, CRPD/C/EU/CO/1).

⁽⁴⁾ Ziņojums par sievietēm ar invaliditāti, Eiropas Parlaments, 14.10.2013., 6. punkts.

⁽⁵⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi, 4.3. punkts; sk. 1. zemsvītras piezīmi, 17. lpp.

1.5. Pašreizējie un turpmākie ES finansēšanas instrumenti, it īpaši struktūrfondi un Eiropas Sociālais fonds, būtu jāizmanto kā nozīmīgi instrumenti, kas atbalsta dalībvalstu centienus sieviešu un meiteņu ar invaliditāti interesēs veicināt pieejamību un izskaust diskrimināciju⁽⁶⁾.

1.6. Eiropas Savienībai būtu ātri jāpievienojas Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencijai), kas būtu vēl viens solis virzībā uz vardarbības pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti apkarošanu⁽⁷⁾. Šajos pasākumos būtu jāietver kriminālatbildība par seksuālu un cita veida vardarbību pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, tostarp piespiedu sterilizācijas pārtraukšana⁽⁸⁾.

1.7. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm būtu jāveic visi pasākumi, lai sievietēm un meitenēm ar invaliditāti nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas piekļūt cilvēkiem ar invaliditāti vajadzīgiem un paredzētiem veselības aprūpes pakalpojumiem un pieejamiem pamatpakalpojumiem. Jānodrošina, ka visas sievietes un meitenes ar invaliditāti var izmantot savu tiesībspēju un rīcībspēju un pašas, saņemot atbalstu, ja viņas to vēlas, lemt par medicīnisku un/vai terapeitisku aprūpi, tostarp pašas lemt par fertilitātes un reproduktīvās autonomijas saglabāšanu⁽⁹⁾.

2. Ievads

2.1. Sievietes ar invaliditāti joprojām ir atstumtas no sabiedrības. Sieviešu ar invaliditāti stāvoklis ir ne tikai sliktāks nekā sievietēm bez invaliditātes, bet arī sliktāks nekā vīriešiem ar invaliditāti⁽¹⁰⁾.

2.2. Sievietes ar invaliditāti veido 16 % no Eiropas sieviešu kopskaita. Šis skaitlis ir balstīts uz pašreizējo sieviešu skaitu, kas ir nedaudz mazāks par 250 miljoniem, tādējādi Eiropas Savienībā (ES) ir aptuveni 40 miljoni sieviešu un meiteņu ar invaliditāti⁽¹¹⁾.

2.3. Gados vecāku cilvēku skaits Eiropā un pasaulē palielinās, un tāpēc attiecīgi palielināsies arī cilvēku ar invaliditāti skaits. Sieviešu ar invaliditāti skaits pieaugs nesamērīgi, jo sieviešu paredzamais mūža ilgums ir lielāks⁽¹²⁾.

2.4. Šajā atzinumā ES un tās dalībvalstis tiek aicinātas īstenot ANO Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām (UNCPRD)⁽¹³⁾, ieteikumus, ko ES 2015. gadā saņēma no UNCPRD un kas attiecas uz sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, un ANO komitejas Vispārīgo piezīmi Nr. 3 par Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 6. pantu. Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm būtu nekavējoties jāizstrādā rīcības plāns un jāparedz termiņš un līdzekļi Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanai.

3. Vispārīgas piezīmes

Starptautiskais un Eiropas tiesiskais regulējums

3.1. ES un 28 ES dalībvalstis ir Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām puse. Saskaņā ar starptautisko tiesību normām Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām tagad tām ir saistoša, un tas nozīmē, ka tās ir apņēmušās kopīgi veicināt, aizsargāt un nodrošināt Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām nostiprinātās personu ar invaliditāti tiesības, tostarp sieviešu un meiteņu ar invaliditāti tiesības. Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm būtu jārada piemērs, jo tā ir pasaulē vienīgā reģionālās integrācijas organizācija, kura ir viena no pusēm Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām un kurai ir unikāla iespēja nodrošināt saskaņotu un vienlīdzīgu aizsardzību sievietēm un meitenēm ar invaliditāti visā Eiropā.

3.2. Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 6. pantā ir atzīts, ka "sievietes un meitenes ar invaliditāti tiek pakļautas dažādu veidu diskriminācijai, un saistībā ar to [dalībvalstis] veic pasākumus, lai nodrošinātu, ka viņas pilnībā un vienlīdzīgi izmanto visas cilvēktiesības un pamatbrīvības. Dalībvalstis veic visus atbilstošos pasākumus, lai nodrošinātu sieviešu pilnvērtīgu attīstību, stāvokļa uzlabošanu un tiesību un iespēju paplašināšanu, lai viņām garantētu šajā konvencijā noteikto cilvēktiesību un pamatbrīvību īstenošanu un izmantošanu."

⁽⁶⁾ Sk. 4. zemsvītras piezīmi, 9. punkts.

⁽⁷⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi, 16. punkts.

⁽⁸⁾ *Report on ending forced sterilisation against women and girls with disabilities*, Eiropas forums cilvēkiem ar invaliditāti, 2018. gads, 49. lpp.

⁽⁹⁾ *2nd Manifesto on the Rights of Women and Girls with Disabilities in the EU*, Eiropas forums cilvēkiem ar invaliditāti, 2011. gads, 18. un 34. lpp.

⁽¹⁰⁾ Sk. 9. zemsvītras piezīmi, 4. lpp.

⁽¹¹⁾ ES Darbaspēka apsekojuma *ad hoc* modulis par cilvēkiem ar invaliditāti un ilgtermiņa veselības problēmām, 2002. gads.

⁽¹²⁾ Sk. 4. zemsvītras piezīmi, 24. lpp.

⁽¹³⁾ ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām.

3.3. ES 2015. gadā saņēma svarīgus ieteikumus no ANO Personu ar invaliditāti tiesību komitejas par to, kā uzlabot personu ar invaliditāti, to skaitā sieviešu un meiteņu ar invaliditāti, stāvokli Eiropas Savienībā.

3.4. ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām komiteja 2016. gadā pieņēma Vispārīgo piezīmi Nr. 3 par Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 6. pantu, kurā uzsvērts, ka konvencijas dalībvalstīm, to skaitā ES, būtu jāveic iepriekš minētie pasākumi, lai veicinātu sieviešu un meiteņu ar invaliditāti tiesības.

3.5. Visas ES dalībvalstis ir arī ANO Konvencijas par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu (CEDAW) dalībvalstis. Šī konvencija ir visaptverošs starptautiskais tiesību instruments, kam jāsekmē visu sievietēm piešķirto cilvēktiesību vienlīdzīga atzīšana, izmantošana un realizēšana politiskajā, ekonomiskajā, sociālajā, kultūras, pilsoņa tiesību jomā un sadzīvē. Arī visām sievietēm un meitenēm ar invaliditāti būtu jāgūst labums no valstu centieniem īstenot Konvenciju par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu un viņas būtu jāiesaista šajos centienos.

3.6. Līguma par Eiropas Savienības darbību (LESD) 10. un 19. pantā teikts, ka Eiropas Savienībai, nosakot un īstenojot Savienības politiku un darbības, kā arī paredzot attiecīgus pasākumus, ir jātiecas apkarot diskrimināciju dzimuma, rases vai etniskās izcelsmes, reliģijas vai pārliecības, invaliditātes, vecuma vai dzimumorientācijas dēļ. LESD 8. pantā paredzēts: "Veicot savas darbības, Savienība tiecas novērst nevienlīdzību starp sievietēm un vīriešiem un sekmēt vienlīdzību."

3.7. Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 20. un 26. panta noteikumi aizliedz diskrimināciju invaliditātes dēļ un atzīt cilvēku ar invaliditāti tiesības izmantot pasākumus, kas paredzēti, lai nodrošinātu viņu neatkarību, sociālo un profesionālo integrāciju un dalību sabiedrības dzīvē. Hartā arī norādīts uz vīriešu un sieviešu līdztiesību un to, ka aizliegta ir diskriminācija dažādu iemeslu dēļ, tostarp dzimuma dēļ.

4. Vispārīgi ieteikumi

4.1. Neraugoties uz Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām, Konvencijā par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu, Līgumā par Eiropas Savienības darbību un Eiropas Savienības Pamattiesību hartā iekļautajām norādēm, Eiropas Savienība invaliditātes aspektu nav ne integrējusi visos dzimumu līdztiesības politikas pasākumos, programmās un stratēģijās ne arī iekļāvusi dzimumu līdztiesības perspektīvu savās stratēģijās, kas attiecas uz invaliditāti. ES un tās dalībvalstīm pašlaik nav stingra tiesiskā regulējuma, kas aizsargātu, veicinātu un nodrošinātu visas sieviešu un meiteņu ar invaliditāti cilvēktiesības. Komiteja aicina ES un tās dalībvalstis sieviešu un meiteņu ar invaliditāti perspektīvu iekļaut gaidāmajā dzimumu līdztiesības stratēģijā, politikas pasākumos un programmās un dzimumu perspektīvu integrēt ES stratēģijās invaliditātes jomā, tostarp nākamajā Eiropas stratēģijā invaliditātes jomā 2020.–2030. gadam un Eiropas sociālo tiesību pilārā. Arī stratēģijā, kas aizstās stratēģiju "Eiropa 2020" gudrai, ilgtspējīgai un integrējošai izaugsmei, būtu jāiekļauj sieviešu ar invaliditāti perspektīva, jo viņu līdzdalībai ekonomiskajās un sociālajās norisēs ir būtiska nozīme Eiropas vispārējās ekonomiskās un sociālās stratēģijas sekmīgā īstenošanā⁽¹⁴⁾.

4.2. ES un tās dalībvalstis nepietiekami konsultējas ar sieviešu un meiteņu ar invaliditāti pārstāvības organizācijām un nepiešķir tām pietiekamu finansējumu. Gan ES, gan valstu līmenī būtu jāīsteno vajadzīgie pasākumi strukturēta dialoga iedibināšanai, kuram paredzēta īpaša budžeta pozīcija ar pietiekamiem līdzekļiem, kas garantē jēgpilnu konsultēšanos ar cilvēkiem ar invaliditāti, tostarp, ar sievietēm, meitenēm un zēniem ar invaliditāti, un šo cilvēku, proti, viņu pārstāvības organizāciju iesaistīšanu Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām īstenošanā un uzraudzībā⁽¹⁵⁾.

4.3. Visas cilvēktiesību organizācijas joprojām ir atstājušas novārtā sievietes un meitenes ar invaliditāti. Periodiskajos ziņojumos, ko Eiropas Savienībā un dalībvalstīs gatavo attiecīgās cilvēktiesību līguma izpildes uzraudzības struktūras, automātiski jāiekļauj informācija par sievietēm ar invaliditāti. Šāda prakse būtu jāpārņem visām institūcijām, kas iesaistītas cilvēktiesību aizsardzībā Eiropas un valstu līmenī, tai skaitā organizācijām, kuras pārstāv cilvēkus ar invaliditāti un viņu ģimenes, sievietes kopumā un sievietes ar invaliditāti⁽¹⁶⁾.

⁽¹⁴⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi, 6. punkts; sk. 4. zemsvītras piezīmi, 6. lpp.

⁽¹⁵⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi, 4.3. punkts; sk. 1. zemsvītras piezīmi, 17. lpp.

⁽¹⁶⁾ Sk. 9. zemsvītras piezīmi, 47. lpp.

4.4. Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm trūkst gan konsekventu un salīdzināmu datu un rādītāju, kas atspoguļo to, kā tiek ievērotas sieviešu un meiteņu ar invaliditāti cilvēktiesības, gan arī pētījumu par sieviešu un meiteņu ar invaliditāti stāvokli Eiropas Savienībā⁽¹⁷⁾. EESK iesaka, ka Eiropas aģentūrām, it īpaši *Eurofound*, *Cedefop*, *FRA* un *EIGE*, vajadzētu pieņemt sistemātiskāku pieeju savā darbā attiecībā uz cilvēkiem ar invaliditāti un viņu stāvokli darba tirgū un sabiedrībā. Tajā jo īpaši būtu jāņem vērā sieviešu stāvoklis un tas, ka interseksionalitāte var novest pie dažādu veidu diskriminācijas. Turklāt EESK iesaka, ka aģentūrām šis jautājums būtu skaidri jāiekļauj savās darba programmās. Saskaņā ar ANO Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām nostiprinātajiem principiem gan ES, gan dalībvalstu līmenī jautājumiem, kas skar sievietes un meitenes ar invaliditāti, būtu jāpievērš uzmanība ar dzimumu un vecumu saistīto datu vākšanā un statistikā, kā arī pašreizējās datu laikrindās un statistiskajos apsekojumos. Būtu jāizveido mehānisms, kas paver iespēju pārraudzīt progresu un finansēt datu vākšanu, pētījumus un pētniecību par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, tostarp atstumtāko sabiedrības grupu, piemēram, etnisko un reliģisko minoritāšu pārstāvēm, un par krustenisko diskrimināciju, ar kuru viņas saskaras, un gūtās atziņas būtu jāizmanto politikas plānošanā. Visos pētījumos par cilvēku ar invaliditāti tiesībām būtu jāņem vērā dzimuma aspekts, un pētījumos par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti būtu jāņem vērā invaliditātes aspekts.

4.5. Pašreizējie un turpmākie ES finansēšanas instrumenti, it īpaši struktūrfondi un Eiropas Sociālais fonds, būtu jāizmanto kā nozīmīgi instrumenti, kas atbalsta dalībvalstu centienus sieviešu un meiteņu ar invaliditāti interesēs veicināt pieejamību un izskaust diskrimināciju⁽¹⁸⁾, kā arī palielināt informētību un izpratni par programmās laikposmam pēc 2020. gada paredzētajām iespējām finansēt šādus pasākumus. Organizācijām, kas pārstāv cilvēkus ar invaliditāti, būtu jāsaņem pieejama informācija un atbalsts to centienos piekļūt finansējuma saņemšanas iespējām.

4.6. Eiropā sievietes un meitenes ar invaliditāti ir pakļautas augstākam riskam kļūt par multiplās un krusteniskās diskriminācijas upuriem. Ja krustojas tādi aspekti kā rase, etniskā izcelsme, sociālā šķira, vecums, seksuālā orientācija, tautība, reliģija, dzimums, invaliditāte, bēgļa vai migranta statuss u. c., rodas daudzkārtšošs efekts, kas palielina diskrimināciju, ar kuru saskaras sievietes un meitenes ar invaliditāti⁽¹⁹⁾. Šī diskriminācija rodas no veida, kādā cilvēki veido savu identitāti, nespējot atzīt sieviešu ar invaliditāti daudzveidību, tiecoties uz vienveidīgu redzējumu attiecībā uz sievietēm ar invaliditāti visās sociālajās telpās un uz šo sieviešu realitāti raugoties no izslēdzošas perspektīvas⁽²⁰⁾. Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm būtu jāatceļ visi diskriminējošie tiesību akti, politikas pasākumi un prakse un jāaizliedz jebkāda ar dzimumu un invaliditāti saistīta diskriminācija un tās krusteniskie veidi, tostarp pieņemot efektīvus un visaptverošus ES tiesību aktus, kas sievietes ar invaliditāti aizsargā no krusteniskās diskriminācijas visās dzīves jomās⁽²¹⁾.

4.7. Vēsturē un sabiedrībā, tai skaitā ģimenēs, vērojamā attieksme un aizspriedumi ir radījuši negatīvus stereotipus par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, tādējādi veicinot viņu sociālo izolāciju un atstumtību. Plašsaziņas līdzekļi viņas gandrīz pilnībā ignorē, bet, kad par viņām informē, skatījums uz sievietēm ar invaliditāti ir asexuāls un medicīniskais, ignorējot viņu spējas un ieguldījumu sabiedrībā, kurā viņas dzīvo⁽²²⁾. Sievietes un meitenes ar invaliditāti nav pietiekami informētas par savām tiesībām, kas nostiprinātas Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām, Konvencijā par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu un ES tiesību aktos. Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm būtu jāveido visaptveroša kampaņa, lai palielinātu informētību gan par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām un Konvenciju par jebkādas sieviešu diskriminācijas izskaušanu, gan par sieviešu ar invaliditāti stāvokli un mazinātu aizspriedumus pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti⁽²³⁾. Plašsaziņas līdzekļi būtu jāamudina apspriesties ar sievietēm ar invaliditāti un viņas iesaistīt, un būtu vēlams, ka tās ir viņu pārstāvības organizāciju izvirzītas sievietes. Šīm organizācijām vajadzētu piedalīties arī prezentācijās un pārraudzīt programmas. Organizācijām, kas pārstāv cilvēkus ar invaliditāti, būtu jāsaņem vajadzīgie līdzekļi, lai tās var sievietes un meitenes ar invaliditāti un viņu ģimenes informēt un apmācīt par viņu tiesībām, kuras paredzētas Konvencijā par personu ar invaliditāti tiesībām.

4.8. ES kā publiskas pārvaldes struktūras pienākums ir nodrošināt, ka Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām tiek ievērota tās iestādēs. Eiropas Savienībai būtu jānodrošina, ka sievietēm un meitenēm ar invaliditāti nozīmīgi jautājumi tiek pilnībā iekļauti un ņemti vērā tās rīkotajos pasākumos un sanāksmēs, ar komunikāciju, informēšanu un konsultēšanos saistītajos pasākumos un sociālā nodrošinājuma un nodarbinātības politikā, un ES būtu jācenšas nodrošināt, ka tās budžetā tiek paredzēti līdzekļi ar dzimumu saistītu jautājumu risināšanai. Būtu jāveic pozitīvi pasākumi, lai nodrošinātu, ka sievietes ar invaliditāti tāpat kā citi var piedalīties ES iestāžu darbā un darbībā.

⁽¹⁷⁾ Sk. 4. zemsvītras piezīmi, 16. lpp.

⁽¹⁸⁾ Sk. 4. zemsvītras piezīmi, 9. lpp.

⁽¹⁹⁾ Sk. 1. zemsvītras piezīmi, 2. lpp.

⁽²⁰⁾ Sk. 9. zemsvītras piezīmi, 52. lpp.

⁽²¹⁾ Sk. 1. zemsvītras piezīmi, 15. lpp.

⁽²²⁾ Sk. 9. zemsvītras piezīmi, 11. lpp.

⁽²³⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi, 8. punkts.

5. Īpašas piezīmes

5.1. Vardarbība

5.1.1. Sievietēm ar invaliditāti risks kļūt par vardarbības, ekspluatācijas un ļaunprātīgas izmantošanas upuriem ir lielāks nekā pārējām sievietēm. Vardarbība var izpausties cilvēku savstarpējās attiecībās, un tā var būt institucionāla un/vai strukturāla. Institucionāla un/vai strukturāla vardarbība ir jebkāda strukturālās nevienlīdzības vai institucionālās diskriminācijas izpausme, kuras dēļ sievietes salīdzinājumā ar citiem savas ģimenes, mājsaimniecības vai kopienas locekļiem nonāk fiziskā vai ideoloģiskā pakļautībā⁽²⁴⁾. Eiropas Pamattiesību aģentūras pētījumā, kas veikts 2014. gadā, aplēsts, ka sievietes un meitenes ar invaliditāti trīs līdz piecas reizes biežāk kļūst par vardarbības, it īpaši ģimenē vērojāmās vardarbības, upuriem⁽²⁵⁾.

5.1.2. ES un valstu tiesību aktos, kas attiecas uz ekspluatācijas, vardarbības un ļaunprātīgas izmantošanas novēršanu, sievietēm un meitenēm ar invaliditāti bieži nav veltīta pienācīga uzmanība. Eiropas Savienībai būtu jāveic vajadzīgie pasākumi, lai invaliditātes aspekts tiktu integrēts visos tiesību aktos, politikas pasākumos un stratēģijās, kuru mērķis ir apkarot vardarbību, ļaunprātīgu izmantošanu un ekspluatāciju⁽²⁶⁾. Būtu jāparedz kriminālatbildība par vardarbību pret sievietēm. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm būtu jāveic visi attiecīgie normatīvie, administratīvie, sociālie un ar izglītību saistītie pasākumi, lai sievietes un meitenes ar invaliditāti aizsargātu pret visu veidu ekspluatāciju, vardarbību un ļaunprātīgu izmantošanu gan mājās, gan ārpus tām, kā arī atvieglotu viņu piekļuvi tiesu iestādēm, ņemot vērā viņu īpašās vajadzības un sniedzot piemērotu sabiedrisko palīdzību un atbalstu, tostarp palīgierīces, lai novērstu nošķirtību un norobežotību mājās⁽²⁷⁾.

5.1.3. Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm būtu ātri jāpievienojas Eiropas Padomes Konvencijai par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu (Stambulas konvencijai), kas būtu vēl viens solis virzībā uz vardarbības pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti apkarošanu. Šiem pasākumiem būtu jāietver kriminālatbildība par seksuālu un cita veida vardarbību pret sievietēm un meitenēm ar invaliditāti, tostarp piespiedu sterilizācijas pārtraukšana⁽²⁸⁾.

5.2. Seksuālā un reprodūktīvā veselība un ar to saistītās tiesības, tostarp tiesības uz mājokļa un ģimenes dzīves respektēšanu

5.2.1. Aplami stereotipi, kas saistīti ar invaliditāti un dzimumu, ir diskriminācijas veids, kurš īpaši negatīvi ietekmē iespējas izmantot ar seksuālo un reprodūktīvo veselību saistītās tiesības un tiesības dibināt ģimeni. Daži no kaitīgiem stereotipiem par sievietēm ar invaliditāti ir uzskati, ka viņas ir aseksuālas, nespējīgas, nesaprātīgas un/vai hiperseksuālas⁽²⁹⁾.

5.2.2. Lēmumi, ko pieņem sievietes ar invaliditāti un it īpaši sievietes ar psihosociāliem un intelektuālās attīstības traucējumiem, bieži tiek ignorēti, un viņu lēmumi bieži tiek aizstāti ar trešo personu, tostarp likumisko pārstāvju, pakalpojumu sniedzēju, aizbildņu un ģimenes locekļu lēmumiem, tādā veidā pārkāpjot šo sieviešu tiesības, kas nostiprinātas Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām 12. pantā⁽³⁰⁾. Pārāk bieži sievietes ar invaliditāti ir pakļautas piespiedu sterilizācijai un abortiem vai cita veida viņu fertilitātes kontrolei. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm būtu jāveic visi pasākumi, lai nodrošinātu, ka visas sievietes ar invaliditāti var izmantot savu tiesībspēju un rīcībspēju un pašas, saņemot atbalstu, ja viņas to vēlas, lemt par medicīnisku un/vai terapeitisku aprūpi, tostarp pašas lemt par fertilitātes un reprodūktīvās autonomijas saglabāšanu un izmantot savas tiesības brīvi lemt gan par bērnu skaitu un starplaiku starp dzemdībām, gan par jautājumiem, kas saistīti ar viņu seksuālo dzīvi, un izmantot tiesības veidot attiecības. Šajā lemšanā nebūtu pieļaujama piespiešana, diskriminācija un vardarbība. Piespiedu sterilizācija un piespiedu aborts ir vardarbības pret sievietēm izpausmes, par kurām būtu jāparedz kriminālatbildība, kā noteikts Eiropas Padomes Konvencijas par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu 39. pantā⁽³¹⁾.

⁽²⁴⁾ Sk. 1. zemsvītras piezīmi, 8. lpp.

⁽²⁵⁾ Apsekojums par vardarbību pret sievietēm, Pamattiesību aģentūra, 2014. gads, 186. lpp.

⁽²⁶⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi, 16. punkts.

⁽²⁷⁾ Sk. 9. zemsvītras piezīmi, 21. lpp.

⁽²⁸⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi, 16. punkts; sk. 8. zemsvītras piezīmi, 49. lpp.

⁽²⁹⁾ Sk. 1. zemsvītras piezīmi, 10. lpp.

⁽³⁰⁾ Sk. 1. zemsvītras piezīmi, 11. lpp.

⁽³¹⁾ *Report on ending forced sterilisation against women and girls with disabilities*, Eiropas forums cilvēkiem ar invaliditāti, 2018. gads, 49. un 50. lpp.

5.2.3. Vērojams, ka sievietēm ar invaliditāti var tikt liegta piekļuve informācijai, komunikācijai un izglītošanai par viņu seksuālo un reprodiktīvo veselību un tiesībām, jo valda kaitīgi stereotipi, kas balstās uz pieņēmumiem, ka viņas ir aseksuālas un tādēļ viņām nav vajadzīga tāda pati informācija kā visiem pārējiem. Iespējams arī, ka informācija netiek sniegta pieejamos veidos. Sievietes ar invaliditāti bieži nespēj fiziski piekļūt veselības aprūpes iestādēm un iekārtām, tostarp mamogrāfijām un ginekoloģiskās izmeklēšanas krēsliem⁽³²⁾. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm būtu jāveic visi pasākumi, lai sievietēm un meitenēm ar invaliditāti nodrošinātu vienlīdzīgas iespējas piekļūt cilvēkiem ar invaliditāti vajadzīgiem un paredzētiem veselības aprūpes pakalpojumiem un pieejamiem pamatpakalpojumiem, piemēram, zobārstniecības un acu ārstniecības pakalpojumiem, seksuālās un reprodiktīvās veselības un profilakses pakalpojumiem, tostarp ginekologu konsultācijām, medicīniskiem izmeklējumiem, konsultācijām ģimenes plānošanā un pielāgotam atbalstam grūtniecības laikā.

5.2.4. Būtu jāveic vajadzīgie pasākumi, lai apmācītu speciālistus, it īpaši veselības aprūpes speciālistus un tos, kas darbojas tiesību jomā, ar nolūku nodrošināt, ka viņi izmeklēšanas un lietu izskatīšanas laikā uzklausa meiteņu un sieviešu ar invaliditāti viedokļus. Šie pasākumi būtu jāveic, cieši sadarbojoties ar organizācijām, kas pārstāv cilvēkus ar invaliditāti.

5.3. Izglītība un apmācība

5.3.1. Kaitīgi kombinēti stereotipi, kas saistīti gan ar dzimumu, gan ar invaliditāti, ir augsne diskriminējošai attieksmei, politikas pasākumiem un praksei, piemēram, tādu mācību materiālu izmantošanai, kas vairo aplamus ar dzimumu un invaliditāti saistītus stereotipus, no dzimuma atkarīgu ģimenes pasākumu rīkošanai, aprūpētāja lomas uzticēšanai sievietēm un meitenēm, tāpat arī dažās jomās uzskatam, ka zēnu izglītošana ir svarīgāka nekā meiteņu izglītošana, un centieniem veicināt nepilngadīgu meiteņu ar invaliditāti izprecināšanu, un skolās nerādītai iespējai piekļūt sanitārijas labierīcībām, kas nodrošina higiēnas aprūpes iespējas menstruāciju laikā. Iepriekš minēto aspektu dēļ savukārt paaugstinās analfabētisma, nesekmības, nevienmērīga ikdienējā apmeklējuma, kavējumu un priekšlaicīgas mācību pārtraukšanas rādītāji⁽³³⁾.

5.3.2. Salīdzinoša ES analīze, kas tikta veikta 2011. gadā, liecina, ka Eiropas Savienībā tikai 27 % cilvēku ar invaliditāti vecumā no 30 līdz 34 gadiem ir ieguvuši augstāko vai tai līdzvērtīgu izglītību⁽³⁴⁾. Tomēr dati tieši par sievietēm un meitenēm ar invaliditāti nav pieejami. Eiropas skolās un dažādās ES dalībvalstīs daudzas sievietes un meitenes ar invaliditāti nespēj piekļūt iekļaujošai, kvalitatīvai izglītībai, kaut arī šāda iespēja būtu jānodrošina saskaņā ar Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām. Ir pierādīts, ka finanšu krīze ir negatīvi ietekmējusi centienus virzībā uz iekļaujošu izglītību.

5.3.3. Uz vispārējo izglītību, kas iekļauj meitenes un sievietes ar invaliditāti, būtu jāraugās caur kvalitatīvi augstvērtīgas izglītības, iespēju vienlīdzības, atbalsta, saprātīgu pielāgojumu⁽³⁵⁾ un visā dzīves ciklā nodrošinātas vispārējās pieejamības prizmu, nodrošinot, ka sievietes ar invaliditāti var piekļūt tālākizglītībai, kas ir līdzeklis, ar ko stiprināt savu personīgo neatkarību, brīvu personības attīstību un savu sociālo integrāciju un vienlaikus pastāvīgi izmantot tiesības pašām lemt un izvēlēties savu dzīvesveidu. Skolēnu ar invaliditāti vecākiem būtu jāsniedz vajadzīgā informācija par iekļaujošas vispārējās izglītības priekšrocībām.

5.3.4. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm būtu jānovērtē pašreizējais stāvoklis un, veicinot Eiropas finansēšanas instrumentu izmantošanu, jāveic pasākumi, lai saskaņā ar Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām atvieglotu visu studentu ar invaliditāti piekļuvi iekļaujošai, kvalitatīvi augstvērtīgai izglītībai un šādas izglītības iegūšanu, un, īstenojot izglītības mērķi, stratēģijā "Eiropa 2020" jāiekļauj rādītāji, kuri atspoguļo cilvēku ar invaliditāti stāvokli.

5.3.5. Attiecīgās ES regulas un studentu apmaiņas programmas (piemēram, Erasmus +) pēdējos gados ir pilnveidotas, paredzot finansiālo atbalstu studentu ar invaliditāti mobilitātei. Tomēr praksē studenti ar invaliditāti, cenšoties piekļūt galamērķa valsts izglītības pakalpojumiem, saskaras ar daudziem šķēršļiem (attieksme, fiziski šķēršļi, ar komunikāciju un informāciju saistīti šķēršļi un nepietiekama mācību programmu elastība)⁽³⁶⁾. ES programmās augstākās izglītības, apmācības un mūžizglītības jomā būtu jāparedz atbalsts sievietēm ar invaliditāti. Eiropas uzņēmēju apmaiņas programmā būtu jāparedz finansiāls atbalsts jauniem cilvēkiem ar invaliditāti, jo pašlaik tāds viņiem netiek sniegts. Būtu vajadzīga

⁽³²⁾ Sk. 1. zemsvītras piezīmi, 11. lpp.; sk. 9. zemsvītras piezīmi, 34. lpp.

⁽³³⁾ Sk. 1. zemsvītras piezīmi, 14. lpp.

⁽³⁴⁾ EU-SILC, 2011. gads.

⁽³⁵⁾ Sk. 9. zemsvītras piezīmi, 32. lpp.

⁽³⁶⁾ *Alternative report to the UNCRPD*, 43. lpp.

informācijas apmaiņa par labas prakses piemēriem un problēmām saistībā ar studentu un jauno uzņēmēju apmaiņas programmām, un būtu jānodrošina izglītības speciālistu, sociālo partneru un plašsaziņas līdzekļu apmācība.

5.3.6. Būtu jānodrošina, ka sievietēm un meitenēm ar invaliditāti ir vienlīdzīgas iespējas piekļūt dažādiem IKT infrastruktūras elementiem un informācijas sabiedrībai. Izstrādājot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, būtu jāņem vērā ekonomiskie faktori, apmācības nepieciešamība un iespēju vienlīdzība neatkarīgi no vecuma, lai šīm tehnoloģijām varētu piekļūt meitenes un sievietes ar invaliditāti, kas saskaras ar sociālās atstumtības vai nabadzības draudiem.

5.4. Nodarbinātība

5.4.1. Darba tirgū nodarbināto sieviešu skaits joprojām ir daudz mazāks nekā nodarbināto vīriešu skaits (46,6 % salīdzinājumā ar 61,9 %). Visu dalībvalstu darba tirgū vērojama noturīga un būtiska dzimumu segregācija. Sievietes ar invaliditāti tomēr ir daudz vairāk atstumtas no darba tirgus. Eiropas Dzimumu līdztiesības institūta 2015. gadā publicētais dzimumu līdztiesības indekss liecina, ka Eiropas Savienībā ir nodarbināti tikai 18,8 % sieviešu ar invaliditāti. Nodarbināto vīriešu ar invaliditāti skaits sasniedz 28,1 %. Sieviešu ar invaliditāti bezdarba līmenis joprojām ir nepieņemami augsts, un tā dēļ lielāka ir varbūtība, ka viņas dzīvos nabadzībā un sociālā atstumtībā. Sievietes un meitenes ar invaliditāti saskaras ar lielākām grūtībām iekļauties darba tirgū, un tādēļ viņām ir grūtāk dzīvot neatkarīgi. Sievietes un meitenes ar invaliditāti bieži saņem nepietiekamu atbalgojumu. Šķēršļi, kas kavē mobilitāti, un lielākā atkarība no ģimenes locekļiem un aprūpētājiem kavē viņu aktīvu līdzdalību izglītībā, darba tirgū un kopienas sociālajā un ekonomiskajā dzīvē⁽³⁷⁾.

5.4.2. Tā kā sieviešu ar invaliditāti bezdarba līmenis ir augsts un viņu aktivitāte darba tirgū ir neliela, Eiropas Savienībai un tās dalībvalstīm jāizstrādā integrēti un pozitīvi pasākumi, kuri ir vērsti uz sievietēm ar invaliditāti un kuru mērķis ir veicināt apmācību, darbā iekārtošanu, nodarbinātības pieejamību, darbvietas saglabāšanu, vienādu atbalgojumu par vienādu darbu, vienlīdzīgas iespējas veidot karjeru, vajadzīgo pielāgojumu veikšanu darba vietās un darba un privātās dzīves līdzsvaru. Tieši tāpat kā visiem citiem arī sievietēm ar invaliditāti ir jābūt tiesībām uz taisnīgiem un labvēlīgiem darba apstākļiem, tostarp uz vienlīdzīgām iespējām un vienādu atbildību par līdzvērtīgu darbu⁽³⁸⁾.

5.4.3. Tā kā Eiropas Savienībā ir izveidots mikrofinansēšanas instruments un Eiropas Sociālais fonds nodarbinātības iespēju palielināšanai un sociālās iekļaušanas veicināšanai, būtu jāuzlabo sieviešu ar invaliditāti pašnodarbinātības un uzņēmējdarbības iespējas, jāveicina vienlīdzīga pārstāvība uzņēmumu valdēs, sociālo uzņēmumu attīstība un centieni dibināt savus uzņēmumus. Sievietēm ar invaliditāti vajadzētu būt vienlīdzīgām tiesībām uz finansiālu palīdzību visā uzņēmuma darbības ciklā, un viņas būtu jāuztver kā kompetentas uzņēmējas. Šajā saistībā būtu vajadzīga pozitīva rīcība, proti, uzņēmējām ar invaliditāti, to skaitā sievietēm lauku rajonos paredzēti pasākumi, kas nodrošina aizdevumus ar atvieglotiem nosacījumiem, mikrokredītus un dotācijas.

5.4.4. Cilvēku ar invaliditāti skaita pieaugums palielinās slogu aprūpētājiem, it īpaši cilvēkiem, kas aprūpē savus ģimenes locekļus, – un tās lielākoties ir sievietes, kuras ir spiestas strādāt nepilnu darba laiku un pat atstāt darba tirgu, lai aprūpētu ģimenes locekļus, kas atrodas viņu apgādībā⁽³⁹⁾.

5.4.5. ES un dalībvalstīm ar efektīviem pasākumiem, kas atbilst gan sieviešu ar invaliditāti, gan cilvēku ar invaliditāti aprūpētāju īpašajām vajadzībām, būtu jāveicina centieni uzlabot viņu darba un privātās dzīves līdzsvaru. Iespējamie pasākumi, ar kuriem varētu sasniegt šo mērķi, ir atbalgojuma pārredzamība, darbā pieņemšanas procedūras un sociālā nodrošinājuma maksājumi, elastīgs darba laiks un nepilna laika tāldarbs, līdzsvars starp invaliditātes radītiem izdevumiem saistībā ar maternitāti un citu īpaši aprūpējumu cilvēku aprūpi, vispārēja piekļuve izmaksu ziņā pieejamiem, kvalitatīvi augstvērtīgiem atbalsta pakalpojumiem dažādā dienas laikā, piemēram, pansionātiem un aprūpei, kas paredzēti gados vecākiem cilvēkiem un citiem cilvēkiem, kuriem vajadzīga īpaša aprūpe⁽⁴⁰⁾.

5.4.6. Ierosinātajā direktīvā par darba un privātās dzīves līdzsvaru vecākiem un aprūpētājiem Eiropas Savienībai un dalībvalstīm būtu jāpievēršas sievietēm ar invaliditāti un ģimenēm, kurās ir cilvēki ar invaliditāti, un jāparedz citi politikas pasākumi, kas uzlabotu darba un privātās dzīves līdzsvaru darba ņēmējiem un aprūpētājiem⁽⁴¹⁾.

⁽³⁷⁾ Sk. 4. zemsvītras piezīmi, 7. lpp.

⁽³⁸⁾ Sk. 9. zemsvītras piezīmi, 41. lpp.

⁽³⁹⁾ Sk. 9. zemsvītras piezīmi, 45. lpp.; sk. 4. zemsvītras piezīmi, 6. lpp.

⁽⁴⁰⁾ Sk. 4. zemsvītras piezīmi, 14. lpp.; sk. 9. zemsvītras piezīmi, 43. lpp.

⁽⁴¹⁾ Sk. 3. zemsvītras piezīmi, 23. punkts.

5.4.7. Sievietes ar invaliditāti arī saskaras ar īpašiem šķēršļiem vienlīdzīgai līdzdalībai darba vietā, tostarp, ar seksuālu uzmākšanos, nevienlīdzīgu atalgojumu un nepietiekamām iespējām panākt tiesību aizsardzību, jo viņu sūdzības diskriminējošas attieksmes dēļ tiek noraidītas. Eiropas Savienībai un dalībvalstīm būtu sievietēm ar invaliditāti un cilvēku ar invaliditāti aprūpētājiem arī jānodrošina droši un veselīgi darba apstākļi, tostarp aizsardzība pret aizskaršanu un sūdzību apmierināšana. Personas aizskaršana darba vietā būtu jānovērš, saskaņā ar ES Direktīvu 2000/78/EK pieņemot efektīvus protokolus par aizskaršanas novēršanu ⁽⁴²⁾.

5.5. Līdzdalība politiskajā un sabiedriskajā dzīvē

5.5.1. Līdz šim sievietēm un meitenēm ar invaliditāti nav dotas iespējas paust savu viedokli, tādēļ viņu pārstāvība publisko lēmumu pieņemšanā ir nesamērīgi zema. Vairumā ES dalībvalstu, ja cilvēkiem ar invaliditāti tiek atņemta rīcībspēja, viņi zaudē tiesības vēlēties. Vēlēšanu tiesību izmantošanu kavē arī tādi šķēršļi kā balsošanas procedūru nepieejamība, tostarp, vēlēšanu iecirkņu nepieejamība ⁽⁴³⁾. Eiropas Savienībai būtu jānodrošina, ka sievietes ar invaliditāti var neierobežoti piedalīties sabiedriskajā un politiskajā dzīvē, it īpaši 2019. gadā paredzētajās Eiropas Parlamenta vēlēšanās.

5.5.2. Nelīdzsvarotā varas sadalījuma un dažādu veidu diskriminācijas dēļ viņām ir bijis mazāk iespēju izveidot organizācijas vai iestāties organizācijās, kas var pārstāvēt viņu kā sievietes, bērnu un cilvēku ar invaliditāti vajadzības. ES būtu jāveic pasākumi, lai mudinātu sievietes ar invaliditāti ieņemt vadošus amatus publiskās lēmējstruktūrās visos līmeņos un lai pavērtu viņām iespēju veidot sieviešu ar invaliditāti organizācijas un tīklus un pievienoties tiem ⁽⁴⁴⁾. Būtu jānodrošina sievietēm ar invaliditāti paredzētas apmācības un konsultāciju programmas, lai pavērtu viņām iespējas iekļauties politiskajā un sabiedriskajā dzīvē.

Briselē, 2018. gada 11. jūlijā

*Eiropas Ekonomikas un sociālo lietu komitejas
priekšsēdētājs
Luca JAHIER*

⁽⁴²⁾ Sk. 4. zemsvītras piezīmi, 25. lpp.

⁽⁴³⁾ *Alternative report to the UNCRPD.*

⁽⁴⁴⁾ Sk. 1. zemsvītras piezīmi, 16. lpp.